

«LA ACCIÓN»

PERIÒDIC DELS REPUBLICANS RADICALS DE GIRONA (1905-1906)

per
PERE CORNELLÀ I ROCA

INTRODUCCIÓ

Els esdeveniments polítics que tingueren lloc a l'estat espanyol a finals del segle XIXe i principis del XXe acabaren amb l'estabilitat política i la prosperitat econòmica del règim de la Restauració (1). El desastre político-militar del 1898 produirà un gran trauma en la consciència del país. Les bases del consens es modificaran de manera irreversible. Dintre aquest context la indústria catalana coneixerà una forta etapa depressiva en els primers anys del segle XXe (2). Com a conseqüència d'aquesta crisi general l'oposició catalana reaccionarà d'una manera crítica davant l'exèrcit; l'Estat oligàrquic ho aprofitarà per desprestigiar Catalunya als ulls de les forces militars. Tindran lloc una sèrie d'esdeveniments prou coneguts de tothom: l'acció dels militars contra la revista «¡Cu-Cut!», la suspensió de les garanties constitucionals a Barcelona i el projecte de **lleï de Jurisdiccions**.

Les forces polítiques republicanes i regionalistes (3) de Catalunya, ensopides fins aquests moments, davant aquesta sèrie d'esdeveniments, retroben la seva personalitat i presenten alternatives al Govern de l'estat espanyol. Dites alternatives tenen un nom: **Solidaritat Catalana**. La **Solidaritat Catalana** només serà rebutjada pels partits sucursalistes: els monàrquics (liberals i conservadors) i els republicans radicals de Lerroux.

Els resultats polítics que s'obtidran a Catalunya seran esperançadors. El binomi liberal-conservador que fins aquests moments dominava completament les urnes serà substituït pels regionalistes i republicans. D'aquesta manera es posarà fi, al nostre país, al sucursalisme polític representat pels liberals i pels conservadors. A partir d'ara seran els partits catalanistes que dominaran el panorama electoral a les nostres contrades. Superat, doncs, el sistema bipartidista liberal-conservador, que controlava la política catalana, era necessari crear una nova força espanyolista que suplís les anteriors i s'enfrontés al catalanisme polític; així aparegué, a començaments de segle, el **lerrouxisme** a Catalunya. El **lerrouxisme** intentarà reorganitzar el republicanisme català sota un prisma eminentment espanyolista. Indirectament col·laborarà a enfonsar el sistema polític dels partits dinàstics al Principat.

(1) Sobre diferents aspectes de l'època de la Restauració a Girona cal veure els números 75, 76 i 77 de la **Revista de Girona**, commemoració del primer centenari de la primitiva **Revista de Gerona**.

(2) Escarrà, Eduard, **El desarrollo industrial de Cataluña (1900-1908)**, Grijalbo, Barcelona, 1970, 187 pp. Nadal, Jordi, «**La economía española en 1829-1931**», en **El Banco de España. Una historia económica**, Banco de España, Madrid, 1970, pp. 317-409. Citats per Albert Balcells a **Cataluña Contemporánea II (1900-1936)**, Siglo XXI, Madrid, 1974, p. 1.

(3) En aquest moment apareixerà la **Lliga Regionalista**. Veure Borja de Riquer, **Lliga Regionalista: la burguesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)**, edicions 62, Barcelona, 1977.

LA SITUACIÓ POLÍTICA A GIRONA (4)

Les comarques gironines, durant aquesta etapa de la Restauració, restaren sota el control quasi absolut de les forces oligàrquiques. Les eleccions de diputats a les Corts de l'estat espanyol eren dominades pels partits dinàstics: liberals i conservadors, que es tornaven en el poder. Els partits catalanistes no podien lluitar contra l'àmplia xarxa de cacics establerta a la província ni contra els «xanxulls» electorals. Si, a més a més, tenim en compte que els partits tornants en el poder eren ajudats per les autoritats i que els partits catalanistes estaven molt desorganitzats, podrem entendre la situació en aquests moments històrics.

Però els fets esmentats en la introducció serviran de plataforma per una acció unitària de les forces polítiques catalanistes. Així tenim que, a partir de les eleccions del 1901, a Barcelona, el torn conservador-liberal era substituït pel torn regionalista-republicà (5). Pel que fa referència a Girona, això no serà possible fins a les eleccions del 21 d'abril del 1907, les eleccions de la **Solidaritat**. De tota manera observem en les tres primeres eleccions de diputats a Corts del segle XXe (1901, 1903 i 1905) un ascens al poder de les candidatures catalanistes a la província de Girona:

	1901 (6)	1903 (7)	1905 (8)
Regionalistes ...	—	1	1
Republicans ...	1	2	2
Cacics	7	5	5

Serà l'any 1905, en el moment en què s'està organitzant la **Solidaritat Catalana** per combatre i acabar definitivament amb els partits sucursalistes o espanyolistes radicats a Catalunya, quan, a Girona, apareix a l'escena política el portantveu dels republicans radicals gironins: «**La Acció**».

«LA ACCIÓN». TRAJECTÒRIA POLÍTICA DEL REPUBLICANISME RADICAL GIRONÍ

¿Quin és el motiu de l'aparició del portantveu dels republicans radicals gironins en aquest moment crucial pel catalanisme polític?

En primer lloc no es comprèn l'aparició a Girona d'un periòdic republicà si tenim en compte que en aquests moments disposaven de

(4) Vegeu **Girona i la Solidaritat Catalana**, a **Treballs d'Història**, Girona, 1976, pp. 215-273; i **Girona, 1874-1923. Aproximació a la vida política durant la restauració**, a **Revista de Girona**, n.º 75, 1976, ambdós de l'autor d'aquest treball.

(5) Molas, Isidre: **Lliga Catalana. Un estudi d'Estadística**; vol. I, edicions 62, Barcelona, 1972, p. 50.

(6) **Lo Geronés**, 26-V-1901, i **Boletín Oficial de la Provincia de Gerona**, 22-V-1901.

(7) **Lo Geronés**, 3-V-1903, i **Boletín Oficial de la Provincia de Gerona**, 29-IV-1903, 1-V-1903 i 6-V-1903.

(8) **Boletín Oficial de la Provincia de Gerona**, 13-IX-1905 i 15-IX-1905.

dos: «**El Autonomista**», de gran prestigi i audiència, i «**La República**», portantveu del partit d'**Unió Republicana**, partit en el qual militaven els republicans radicals.

Per altra banda, de la lectura dels 25 exemplars de «**La Acció**» que varen ésser publicats, se'n desprèn una resposta molt clara: els radicals gironins, d'acord amb les consignes lerrou-xistes, intentaran boicotejar la **Solidaritat Catalana** i desmembrar la «**Unión Republicana**» de Girona i comarques per afeblir el catalanisme polític gironí (9) enfront dels partits espanyolistes.

De tota manera ben aviat quedarà palesa la seva impotència per dur a terme els seus objectius. La demagògia emprada en tots els articles del periòdic no retardarà, sinó que accelerarà, la seva desaparició del panorama informatiu gironí. El caràcter botifler que demostrà el periòdic només li concedí sis mesos de vida. Tanmateix l'exacerbació del seu espanyolisme dugué els republicans radicals a la ruptura amb els republicans moderats.

LES ETAPES DE «LA ACCIÓN»

Els 25 números que veieren la llum es poden dividir en tres etapes: la primera, que va del número 1 (29-X-1905) al número 18 (24-III-1906), amb el subtítol de «**periódico republicano**». La segona, del número 19 (3-III-1906) al número 24 (7-IV-1906), s'anomena «**órgano de la Agrupación Radical Progresiva**» (10). I la tercera amb un sol número, el 25 (21-IV-1906), subtítulat «**periódico político**».

ELS RADICALS I «UNIÓN REPUBLICANA» DE GIRONA

«**Unión Republicana**» de Girona aplagava totes les tendències republicanes, inclosa la radical. Des del primer moment de l'aparició de «**La Acció**», els radicals es dedicaran sobretot a criticar la «**Unión**», els seus dirigents i la desunió de les diferents fraccions republicanes de Girona, a les quals sempre fan referència d'una manera despectiva (11). Critiquen fortament

(9) Sobre la qüestió és imprescindible llegir **El catalanisme polític a Girona**, de Lluís M.^o de Puig, a **Treballs d'Història**, Girona, 1976, pp. 149-182.

(10) Recordem que el **Partit Republicà Radical** no es constituí com a tal fins al gener del 1908.

L'«**Agrupación Radical Progresiva**» de Girona es formà el 10-III-1906, a les vigílies de la **Solidaritat Catalana**. La Junta directiva era constituïda per: Eduardo Carqué, Conrado Riera, Bienvenido Diví, Enrique Cardoneda, Rodrigo Roig, José Roig, Emilio Sánchez, Emilio Turbau, Damián Casanovas, José Llenas i Arturo Puig. Pràcticament era la mateixa gent que redactava i administrava «**La Acció**» des del carrer del Pavo.

(11) «**La acción**», 29-X-1905, publica la següent estadística de les fraccions polítiques a Girona: **republicans del carrer del Carme, republicans de davant dels anteriors, liberals d'en Roure, canalejistes, federals, catòlics, regionalistes avançats, regionalistes atrasats, carlins de Don Carlos, carlins de Don Jaime, catalanistes «enragés», catalanistes místics, socialistes de Pablo Iglesias, socialistes dels altres i anarquistes**. Segons sembla, la confecció d'aquesta llista només va dirigida a crear confusió i malestar entre les diferents forces polítiques.

la direcció d'«**Unión Republicana**» (12) i anuncien el proper fracàs republicà en les eleccions municipals. Com a conseqüència d'aquestes eleccions municipals, del mes de novembre del 1905, es produirà la ruptura definitiva entre els republicans radicals i la «**Unión Republicana**» (13).

ELS RADICALS GIRONINS I LERROUX

Després dels primers exemplars del periòdic, en què fan referència a Joaquín Costa (14), dedicaran tots els seus esforços a elogiar (15) la figura de Lerroux d'una manera constant i desmesurada. Arran del famós article de Lerroux, «**El alma en los labios**» (16) que palesà l'anticatalanisme dels radicals, rebran una forta crítica de l'opinió pública gironina.

Al llarg dels 25 números de «**La Acción**» només hi trobem una crítica (17) a Lerroux, deguda a l'article «**En mi puesto**»; els radicals gironins qualifiquen aquest article de Lerroux com un pas endarrera després de «**El alma en los labios**».

L'IDEARI DE «LA ACCIÓN»

Les idees polítiques que predominen en aquest òrgan radical corresponen exactament al confús ideari polític que presidí la reorganització del republicanisme empresa per Lerroux els anys 1901-1909 des de Barcelona.

Són punts claus: l'anticlericalisme exacerbant (18), la propaganda antimonàrquica, l'espanyolisme i la demagògia obrerista.

Quant al catalanisme (19), els radicals afirmen que els desitjos separatistes d'alguns sectors nacionalistes catalans només serveixen per ofegar l'esperit democràtic català. La seva visió democràtica els deixa arribar fins a la concessió de l'autonomia però mai fins al dret d'autodeterminació del poble català. Confien que els republicans i liberals conscients s'opo-

Alejandro Lerroux, segons una caricatura de l'època.

sarien a les tendències nacionalistes minoritàries, les quals, segons ells, exposarien Catalunya a transformar-se en una colònia.

LA REDACCIÓ DEL PERIÒDIC

Els articles apareguts al portantveu dels radicals sovint són deguts als membres que porten la direcció de l'agrupació. També és de remarcar que gran part dels articles que hi apareixen són reproducció literal d'altres articles apareguts a periòdics correligionaris. Destaquen entre ells els deguts a José Nakens (20) i publicats a «**El Motín**». Tots els articles tenen en comú l'anticlericalisme, l'antirrepublicanisme i l'antisocialisme dels seus postulats. Entre els articles més representatius de Nakens reproduïts a «**La Acción**» en podem destacar

(12) **La Acción**, 29-X-1905. Acusen **Unión Republicana** d'ésser un trust caciquil, i li adverteixen que «en un partido democrático, la democracia es y debe ser la que informe todos los actos».

(13) **La República**, 2-XII-1905. La Junta Municipal d'**Unión Republicana**, reunida el 30 de novembre del 1905, expulsa del partit els radicals Eduard Carqué (director de **La Acción**), Conrad Riera, Benvingut Diví, Isidre Mustich i Joaquim Grau per haver-se posat en contra de la candidatura d'**Unión Republicana**.

(14) Recordem que aquest escriptor i polític aragonès passà a la **Unión Republicana** el 1903. Però, ben aviat, desenganyat d'aquest grup i de les intrigues internes (sobretot de Lerroux), s'apartà de la política.

(15) **La Acción**, 29-X-1905, 26-XI-1905, 10-XII-1905 i 30-XII-1905.

(16) Publicat a **La Publicidad** el 9-XII-1905.

(17) **La Acción**, 6-I-1906.

(18) Per exemple: **La Acción**, 24-II-1906, en l'article **En la brecha** podem llegir: «...los jesuitas rojos de Gerona impidieron que las imprentas gerundenses tiraran nuestro periódico».

(19) **La Acción**, 10-XII-1905.

(20) Polític republicà radical. Fundador de **El Resumen** (1871) i **El Motín** (1881) a Madrid. El 31 de maig del 1906 va ocultar, a la redacció d'**El Motín**, a Mateo Morral, després de l'atemptat d'aquest contra els reis d'Espanya. És empresonat el 1906 i indultat l'any 1908.

dos: «**El caciquismo republicano**» (21) i «**El puchero electoral**» (22).

«**LA ACCIÓN**» I LA SOLIDARITAT CATALANA

La posició intransigent dels republicans radicals gironins vers el catalanisme polític unitari ha quedat palesa en tots els articles apareguts a «**La Acción**». Això, i les crítiques que publicaran contra el míting de Girona (23), el qual sentarà les primeres bases de la **Solidaritat Catalana**, farà que l'opinió pública de les terres gironines els giri l'esquena i els posi els obstacles necessaris per fer desaparèixer «**La Acción**». Les impremtes de Girona els tanquen les portes i han de traslladar-se a Palafrugell (24). Dos mesos més tard, el 21 d'abril del 1906, apareix l'últim número del seu portaveu. A partir d'aquest moment les minories radicals gironines restaran pràcticament a l'oblit.

L'última temptativa anticatalanista que porten a terme és la coalició amb les candidatures monàrquiques per anar a les eleccions de la **Solidaritat** el 1907. Aquí tenim una prova palpable de la seva demagògia; els radicals, que en el seu ideari es declaren antimonàrquics, van a les eleccions amb els monàrquics, prova culminant del seu anticatalanisme. Aquesta serà l'hora de la veritat, el moment en què es veurà quin és, efectivament, l'arrelament popular dels radicals davant les urnes.

Els candidats radicals Vinaixa i Jonama es presentaren pels districtes de La Bisbal i Figueres, respectivament. Després d'una sèrie de vicissituds (25) passades per aquests candidats foren àmpliament derrotats. Vinaixa només va obtenir 116 vots enfront dels 5.831 del candidat solidari Marial, a La Bisbal. A Figueres, Jonama obtingué 560 vots enfront dels 4.123 del solidari Salvatella.

Per tant, a l'hora decisiva, en la confrontació davant les urnes, es demostrà el que ja es preveia: que els republicans radicals gironins no tenien la importància que la seva demagògia podia fer preveure.

Cloenda

Els objectius del republicanisme radical gironí, a través de la lectura de «**La Acción**», eren totalment clars. En el moment en què arreu de Catalunya s'estaven disgregant les forces monàrquiques davant les embranzides dels partits catalanistes, era necessària la creació d'un altre organisme, que, sota un nom diferent, continués la tasca dels liberals i conservadors. És a dir, un organisme, un partit, una agrupació d'ideari espanyolista que fes les funcions que fins ara havien assumit els partits dinàstics, ja superats i desprestigiats. Aquesta tasca de controlar i intentar disgregar les forces catalanistes fou encarregada a Lerroux i els seus radicals.

Els intents de disgregar la «**Unión Republicana**» de Girona i d'endopir la formació de **Solidaritat Catalana**, en el míting que tingué lloc a la nostra ciutat, ens demostren el que hem dit anteriorment. Una vegada que els republicans, els regionalistes i els carlins hagueren arribat a posar-se d'acord i constituïren la **Solidaritat**, els radicals, fracassats en la seva tasca, disposaven solament d'una última opció per recolzar els elements dinàstics: les urnes. I aquí, com hem assenyalat abans, es demostrà que el poble gironí no era partidari del caciquisme dels elements dinàstics ni de la demagògia dels elements radicals. La victòria solidària fou total a les nostres comarques. El caciquisme quedà totalment anullat i donà pas al domini polític dels republicans i dels regionalistes que, des d'aquest instant, s'iran alternant en el poder. La presència a les Corts espanyoles de veritables representants del catalanisme polític oferia, com a mínim, la possibilitat d'intentar abordar problemes i qüestions que fins ara restaven a l'oblit.

(21) *La Acción*, 12-XI-1905: «**El caciquismo republicano es peor que el monárquico, más pequeño y más egoísta. Es más despreciable que el monárquico, porque es más pequeño y más egoísta. El monárquico persigue a sus enemigos, los atropella, falsea la ley y prescinde de la justicia; pero ampara a los suyos, los defiende, les da pan y salva del presidio a los que por servirle se comprometen.**

El republicano, en cambio, exige sacrificios a los suyos, pero por nadie los hace. Trabaja exclusivamente para él. Cíteseme un solo caso que desmienta esta regla».

(22) *La Acción*, 3-XII-1905: «**Es el amo de España. Lo mismo lo veneran y le rinden culto ya los conservadores, que los liberales, que los republicanos, que los socialistas. Las últimas elecciones lo han comprobado. ¿Qué se necesita aquí entonces? Un hombre que, seguro de ser secundado por el pueblo y el ejército, alce el garrote y rompa el puchero.**

(23) *La Acción*, 10-II-1906. Article titulat: **El 11 de febrero: «Hace ya algunos años que los republicanos, llegado que es el 11 de febrero se juntan gallardamente ¿sabéis para qué? Para salir a la calle valientemente... y marcharse a un restaurant, celebrar banquetes, llenar la andorga, beber un poco más y a casita tan contentos después de oír a los conspicuos, unos cuantos discursos y brindar porque el año que viene se vuelvan a reunir en el restaurant y vuelvan a llenar la andorga y a beber un poco más... No nos hagáis de reír, Don Gonzalo... ¿celebrar con comilonas lo que hemos perdido y lo que no tenemos agallas para reconquistar? ¿Tiene gracia verdad? ¿Verdad que son buenos chicos estos republicanos?**

(24) *La Acción*, 24-II-1906.

(25) *Diario de Gerona*, 23-IV-1907 i *El Tradicionalista*, 25-IV-1907.